

HERBERGEN

Onder deze titel brengen we in ons tijdschrift een reeks artikels van bestuurslid Luc Swerts. Graag reacties, verbeteringen, aanvullingen.

Aflevering 4:

KERMIS

Kermistijd was toen een gezellige tijd. De week voordien werd er nog hard gewerkt, maar eenmaal kermis kon men even de dagelijkse besomeringen vergeten.

Met 'meikeskermis' (K) duurde de kermis tot maandagavond, met septemberkermis tot dinsdagavond.

Vergeleken met wat er nu allemaal geboden wordt, stond er eigenlijk wel niet veel op de foer, gewoonlijk maar enkele kramen. Wat kon dat zijn? Een 'pjerrekensmolen' (paardenmolen), door een paardje voortgetrokken, dat binnenin de molen stond. Andere molens werden door mankracht voortgeduwd, soms door kinderen die op de foer rondliepen. Een 'toojmeleer' (tuimelaar) waren vier bakken die ronddraaiden. Een 'velomolen' was eigenlijk een cirkel van aan mekaar verbonden fietswielen. Elk wiel had pedalen, bovenop de wielen waren zitplaatsen. De gebruikers zelf traptten de molen voort. Een 'stuur' (schommel) ook wel "touter" of "rijtak" genoemd, een zwiermolen.

Verder stond er ergens nog een verkoper opgesteld die op een tafel 'babbelaars', snoepgoed, had liggen. Een kreemkarretje was ook steeds van de partij. Rik Mathieu was van Geel gekomen, zijn vrouw Laurence van Westmalle. Zij deden de foren in de omgeving met een paardenmolen en een snoepkraam. Toen hun zoon Achilles in 1937 geboren werd stopten ze daarmee en hielden dan een snoepwinkeltje in café De Kroon.

's Avonds verkocht men 'Koek en Snoek': gebakken haring tussen een koek, een specialiteit van Jan Go (Jan Sauvillers). Ook Jozef Dockx en zijn vrouw Anna Bleyens verkochten op kermissen haring en pekelharing. De haringen haalden ze per fiets in Lier. Daartoe hadden ze hun fiets speciaal omgebouwd met rekken voor en achter. De pekelharing werd door henzelf 'opgelegd' en voorbereid. Voor het roosteren van de haring gingen ze als volgt te werk: ze brachten een paar 'mutserds' hout naar de kermis. Indien ze die zelf niet meer in voorraad hadden, kochten ze die voor 5 cent. Dan maakten ze een kuiltje van ongeveer 20 cm diepte en 50 cm doorsnee. Daarover legden ze ijzers, ankerijzers en andere. Later lieten ze een speciaal vuurrooster maken (voorloper van onze moderne barbecueroosters). Daarop werd dan vuur gemaakt.

Als er genoeg 'krikken' (gloeiend verbrand hout) waren, werd begonnen met het braden. De geroosterde haringen werden rond de jaren '20-'25 aan 1 frank per stuk verkocht, boterham inbegrepen. Later werd er ook een tafeltje opgesteld met een 'paraplu' erboven. Ook aan de hygiëne werd gedacht: de klanten konden hun handen wassen in een gracht, met water en zand. Anna Bleyens had een handdoek en vodden ter beschikking voor 't afdrogen. Geleidelijk aan werd zelfs een emmer water met handdoeken en zeep klaargezet. Minder begoede klanten en jonge paartjes kochten soms per koppel 1 haring.

Nabij de tenten daagden destijds ook de eerste frietkramen op. Jef Dockx kocht een frietwagen te Antwerpen, met ketel en al, voor veel geld: 5.000 frank. Liza en Louis Dockx, zijn kinderen, zijn hem te voet gaan halen. Ook Louis Mols was meegegaan. Ze gingen zelf in de 'berrie' staan om hem naar Kasterlee te trekken. Frit werd gebakken in varkensvet, dat in de slachterij van den Dom gehaald werd. Paardenvet nam men niet, want dat stonk te erg. Bij de frieten kon men aanvankelijk enkel 'mosterdpikkels' krijgen, vanaf 1940 ook mayonaise. Sommigen namen er een pekelharing of een geroosterde haring bij. De frietzakjes werden door henzelf gemaakt uit grote bladen papier, versneden op de juiste maat en geplakt met behangpapierpap. Geleidelijk werd het gamma uitgebreid en verkochten ze ook pannenkoeken, wafels en smoutebollen. Later kocht Jef ook een ezeltje. Dat was wel gemakkelijk voor hem want ook zijn 'wagenpark' was vergroot: buiten zijn haringfietsen had hij nu ook al een karretje, waarmee hij wit zand ging halen op Ten Aard voor huis aan huis-verkoop, de hoger vermelde frietkraam, en een 'triporteur' waarmee hij zelfgedraaide ijsroom kwam verkopen.

Vanaf in de voormiddag wemelde het van kinderen die van hier naar daar dooreenliepen. Naar het verkeer moest men toen niet omzien, een auto was zeldzaam.

Het was ook de gewoonte dat men met de kermis familie, vroegere geburen of vrienden die naar een ander dorp verhuisd waren, uitnodigde om eens te komen eten. Feestmaaltijden thuis waren niet zo bijzonder. Het was dan natuurlijk wel wat anders dan dagelijkse kost en er werd flink toegetast. 's Zondags werd er een goede soep gegeten en daarna aardappelen met rode kool en stoofvlees. Bij sommigen werd er voor een kermis een varken geslacht. Was de groep te groot, dan bleef het bij een rijkge vulde koffietafel, want warm eten was dan niet te betalen. Toch at iedereen het buikje rond: Zelfgekookte hesp, verse kipkap en bergen bruine suiker. De kermisklanten waren talrijk en van de vierhonderd boterkoeken die sommige grote families bij de bakker bestelden schoten er 's nachts nog weinig over.

Nog wat rijstepap met bruine suiker achterna zodat het buikje rond kwam te staan.

Na wat uitblazen trokken de mensen groepsgewijs naar de dorpskom om alles eens rustig te bekijken.

Met kermis was er bij Jos Donkers, Schuttershof (K) prijschiëting in de grote zaal achteraan. Er werd niet met normale kogeltjes geschoten, maar met bolletjes waaraan een 'pluchke' hing. In het café zelf kon je naar een plant schieten waarop een 'blazoen' geplakt was met getallen. (1909).

Om wat volk te lokken richtte men in diverse cafés volksspelen in. Zo bijvoorbeeld:

Patatten kruien, paal klimmen, ringsteken.

Patatten kruien verliep als volgt:

Aan een fiets werd een touw gebonden van een 5tal meter en daaraan hing een haringbakje, waarvan het achterste plankje verwijderd was. In dat bakje werden 5 aardappelen gelegd en dan moest men koersen van Jef Dockx tot bij Gust Van Looy en trachten zo weinig mogelijk aardappelen te verliezen.

Paal klimmen (Lichtaart):

Een hoge paal, 4 à 5 meter hoog, werd bestreken met groen zeep. Bovenaan hing men een wiel met allerlei pakjes. Daarna stevig in de grond gestoken. Wou je deelnemen dan moest je eerst een beetje geld uitleggen. Dan moest ge op de paal kruipen. Maar dat was erg hoog en alleen de allerhandigsten en die het meest kracht hadden lukten erin bovanaan te geraken en een pakje te grijpen. Je moest er ook wel een slechte broek voor aantrekken met al die groene zeep. Sommigen hadden zelfs bijna geen broek meer aan als ze terug beneden waren. Jules Kwel was er erg sterk in. (dixit: Albert Snyers)

Er waren speciale activiteiten voor de jeugd: naalden vademen(?), ballonkoers, zaklopen, vogelpik per velo, patattenrapen.

En zo doorkruiste men het dorp in alle richtingen. Met de nodige pinten erbij zorgde dat ervoor dat de kranen voorgoed begonnen te lopen.

Intussen was de namiddag al ver gevorderd en na nog een koffietafel met vleesrol, die in de soep van 's middags gelegen had en krentenbrood, dat moeder in de oven gebakken had, trokken de meesten van die genodigden huiswaarts, terwijl de anderen zich opmaakten om 's avonds de bloemetjes buiten te zetten, en alzo te zorgen dat de kranen bleven lopen.

Op een tweetal plaatsen stond er een danstent. Een bekende bouwer van danstenten was 'Van Bael'

Gewoonlijk stond er één bij Eelen, Borgerhout, en één op de Kattenberg, juist voorbij de Pellemanstraat. Men kon ze ook op andere plaatsen aantreffen: op

de Retiebaan, waar zich nu de schoenwinkel Noyens bevindt, op de Geelsebaan, nabij de oude post en ook wel eens aan 't café van Meynen op de Retiebaan. Ooit stonden er 3 danstenten in Kleinrees.

Al een paar dagen voor de kermis werd ze opgericht, voorzien van orgel, tafels en zitplaatsen, de nodige drank werd ingeslagen en een gladde houten dansvloer nodigde uit om te dansen. De meisjes kregen uitdrukkelijk verbod, zowel thuis als op school, naar de tent te kijken bij 't voorbijgaan, want het waren 'Duivelskoten' volgens pastoor Rommens. De nonnekens hielden dan ook een oog in 't zeil dat er geen kinderen in de buurt vertoefden.

Zo een tent afhuren kostte heel wat geld, ook het nodige personeel voor de bediening was voor rekening van de huurder plus belasting geheven op muziek en openbaar vermaak. Dit werd dan weer gedeeltelijk gedekt door het inkomgeld, dansgeld dat men ophaalde telkens het orgel een deuntje gespeeld had, het vele verteer. Men dronk zoals de afzwaaiende soldaten zongen: "bier mee emmerkes". Wanneer dan op zaterdagavond de tent de deuren opende kon vooral het jong volk amper wachten tot de entree betaald was om te beginnen dansen. Op de tonen van orgelmuziek kon er gedanst worden en na elke dans moest men een muntstuk betalen. In cafés was dat op straf van boete verboden. Wel was er ook dansgelegenheid in enkele zalen: in 'Den Bonten Os' (K) op de markt, in de grote zaal van het Schuttershof (K), en in de slachterij van 'De Grimstee', bij den Dom op de Kattenberg. Die slachterij werd dan omgetoverd tot danszaal, men legde er een houten dansvloer. Iemand speelde er een met de hand te bedienen orgeltje. Daarom was het dan ook een 'duvelskot' voor de pastoor.

Men 'hield er spel': er was dansgelegenheid op de muziek van een gelegenheidsorkestje, een 'jazz'.

Eenmaal betaald kreeg men een stempel in de hand of op de arm. Daarmee kon men de hele avond vrij in- en uitlopen. Velen maakten daarvan gebruik om eens een luchtje te gaan scheppen of op verkenning te gaan in verschillende cafés of in een andere danszaal. Dat rondtrekken gebeurde in groep.

Rijen zo breed als de steenweg liepen gearmd van het ene café naar het andere, terug naar de tent, enz. De hele avond zag men volk op straat. Wanneer het tijd werd, (vele jonge meisjes moesten op tijd thuis komen), kwam het grootste gedeelte weer bijeen in de tent. De groepjes werden min of meer ontbonden en vele koppels vonden de weg naar huis. Dan duurde het niet lang meer of de muziek werd stilgelegd en de tent gesloten. In de cafés ging het nog verder tot sluitingstijd. Doorgaans kon het met kermis allemaal wat langer duren. Soms zat men dan wel in het café tot het licht werd, als de veldwachter tenminste niet kwam opdagen om de zaak te sluiten en dreigde met een bon.

's Anderendaags begon het spel weer opnieuw. Zondag was meer voor de kinderen, de maandag bleef eerder voorbehouden voor de volwassenen. Het ging er dan ook wat wilder aan toe. Op kermismaandag werd er een schieting gehouden met de boog of met de karabijn, op een doel of op een liggende of staande wip.

Op de jaarlijkse 'Heitemkermis' was de afspanning Nethebrug van Gèneke Dries de grote gebeurtenis - voor het eigen volk - maar ook voor al de aanpalende gehuchten. De boerenkoppels, jong en oud, leefden zich uit in wals, kadrille en scottisch tot in de vroege uurtjes." Het café van de watermolen was toen nog zo klein dat de maalter het volk in een zaaltje moest zetten. Aan café De Kleine Borch op de Geelsebaan stonden enkele kleine kraampjes opgesteld en ook hier viel er voor de kinderen wat te beleven.

Ook in Houtum was één van de attracties op maandag het wijvenkruien. De vrouwen zaten op hun knieën in de kruiwagen en werden gevoerd door de boeren. In looppas ging het van Zeef van de Klein Borch naar Gèneke. Hier werd in één teug een pint leeggedronken en dan dakkerde men terug naar het vertrek. Maandag werd er ook gevogelpikt. De laatste wedstrijd liep bij Gèneke Dries en lokte de werknemers van de Pierrito steevast naar de kermis. Die mannen bleven allemaal plakken.

De kermis was voor eenieder een hele belevenis en achteraf hadden de meesten spijt dat het afgelopen was en keek men al uit naar een volgende uitgave. Het was dan ook maar een paar keer per jaar dat men de remmen eens kon losgooien. Het allermooiste van de kermis was het groepsgevoelen. De mensen gingen elkaar halen. Ze stonden dan met zijn veertig aan de achterdeur. Tijdens de kermis werden veelal de eerste contacten gelegd en afspraken gemaakt voor een volgende ontmoeting wat niet zelden uitliep op een latere trouwpartij.

Luc Swerts